

רזמנות

מתורתם של בני רמות א'

גליון 11 | פרשת אחרי-קדושים | תשע"ח

אתרא דמר - רבני השכונה

נידונים של בשר וחלב המצויים בשב"ק

מורנו הגאון רבי ישראל גואלמן שליט"א

(נערך ע"י הרב שלמה מנחם בדלנדר)

יש לעיין במקרים דלקמן האם מותר להכין קפה עם חלב מהמים שמוציא מהמים של שבת העומד על ע"ג האש:

א. הוציאו עוף מהתבנית והתזו על המיחם מים, או שגלש רוטב בשרי תחת המיחם, ואין שישים במים כנגד העוף או הרוטב.

ב. סיר החמין או הבשר נגע במיחם, והמיחם היה לח מבחוץ.

ג. הכניסו למים מצקת בשרי בין יומו נקיה (הגישו בו המרק בכלי ראשון) להוציא מים לחמין וכו'.

ד. שאלה המצויה סמוך לשבת, כאשר קרה אחד מהמקרים הנ"ל בשבת שעברה ושכחו להגעיל את המיחם, האם שרי לחמם בו מים לשבת זו לשתותם עם חלב.

מבואר בשו"ע יו"ד צ"ה א': מאכל שאינו של בשר או חלב כגון דג שנתבשל או נצלה בקדרה של בשר רחוצה ונקיה, מותר לאכול דג זה עם מאכל שיש בו חלב, שהטעם של הבשר שבלוע בקדירה הוא התיירא, וכשנפלט טעם זה לתוך הדג הוי נ"ט בר נ"ט דהתיירא, ועל טעם קלוש כזה אין איסור של בשר בחלב. ולהשו"ע שרי לכתחילה לערב הדג עם החלב, ולהרמ"א בסעי' ב' רק אם ערבבו הדגים עם החלב שרי לאכול.

וכתב החו"ד ס"ק א' דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, כגון אם ניתנו חלב על הקדירה שמבשלים בה דגים, ואח"כ בישלו את הדגים עם בשר, אסור אפילו בדיעבד אם לא היה שישים בבשר כנגד החלב שנפל, כיון שבישול מפעפע בכל הכלי לחומרא, והבלוע מקושר עם התבשיל חשבינן כאילו נפל לתבשיל והוי טעם אחד [לדוגמא אם תחב בקבוק של תינוק עם חלב למיחם של שבת לחממו (שלא באיסור הטמנה, שלא תחב כולו וכו') והכניס מהמים לחמין, ואין בחמין שישים כנגד המים, להחזיר החמין נאסר באכילה] וכן נקט הרע"א. אמנם הבית אפרים ועוד פליגי על יסוד החו"ד אלא גם בבישול איכא ליסוד של נ"ט בר נ"ט דהתיירא. ולמעשה אין הכרעה בפלוגתא זו ומספק יש להחמיר, אמנם בהצטרף עוד ספק אפשר להקל [וכ"ה בשו"ת באר יצחק יו"ד תשובה ט'].
נמצא דנדון א' הוה נדון החו"ד והבית אפרים ובעינן להחמיר, ואף אם עירבבו המים בקפה עם חלב אסור לשתותו.

בנדון הב' יש להקל דאמנם הוא כנדון החו"ד, אך איכא צירוף להקל, דדעת החו"ד צ"ב כ' דלחות בעלמא לא מעבירה בליעה מכלי לכלי, ובעינן רוטב ממש, ואף דהיה יהודה שם פליגי עליו אך מצטרף כצד להקל, כך שאם הכינו במים קפה שרי לשתותו ככל נ"ט בר נ"ט.

דבר הגליון

תכונה מורגלת היא אצל כל ישראל מדור דור, שמאכלות אסורות, ובפרט בעלי החיים האסורים, מעוררים סלידה בנפש. לא נדירים הם המקרים שאף שהיה מותר על פי הדין לאכול, לא היה היהודי מסוגל לבלוע את האיסור ולהכניסו אל קרבו.

ולכאורה הדברים נוגדים את הוראת חז"ל (ברש"י קדושים כ, כו) שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר, אלא יאמר אפשי ואפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי.

אלא שאין כאן קושיא, שכן כונת חז"ל היתה לשלול מי שנמנע מאכילת חזיר מחמת מיאוס נפשי-אנושי פשוט, ואילו המיאוס הקבוע בנפש היהודי יסודו ומקורו הוא מהאיסור גופא.

ומדויק לשון חכמים "ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" ולכאן אם בגזירות עסקינן יותר היה מתאים לנקוט לשון של מלכות: "ומה אעשה שמלך מלכי המלכים גזר עלי", אלא שאכן היהודי תופס את איסורי המאכלות כגזירה שבאה מחמת דאגת הקב"ה לבניו, שרוצה לשמרם שלא ישתקצו בדברים טמאים ויתטממו בהם, וכמ"ש בפסוקים.

ובאמת כד נעיין במקראות נראה שלא זו בלבד שהפסוקים טורחים להכניס 'טעמא דקרא' בתוך הציווי, באומרים "אל תשקצו את נפשותיכם וכו' ונטמיתם בהם", אלא שגוף הציווי בעצמו מחייב תנועה נפשית, ולא כציווי מעשי גרידא.

וכך כתוב: "וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת וכו' שקץ הוא לכם. ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו ואת נבלתם תשקצו. ואת אלה תשקצו מן העוף", ועוד.

הרי לנו שהציווי נאמר בצורה של 'חובת שיקוף', ולא נאמר בפשטות 'ואת אלה לא תאכלו'. ומכאן עולה שהאיש הישראלי הנמנע מאכילת אותם בעלי חיים, מחוייב להמנע בתורת שהם שיקוף, ולפעול בנפשו שיקוף ומיאוס כלפיהם - שקץ יהיו לכם!

כל זה מקור נכבד להנהגתם של ישראל לפתח בנפשם מיאוס ותיעוב כלפי אותם בעלי חיים אסורים.

הגליון הבא יתפרסם בס"ד לקראת חג השבועות הבעל"ט.

נושא הגליון יהיה היו"ט וענייניו, וכן עניני תלמוד תורה.

(וכמו"כ ישנו מדור לעניינים כלליים).

כללי ההגשה: לכל היותר 400 מילים. הגליון מיועד לד"ת שיש בהם ענין לכלל הציבור בהערה או חידוש. ניתן לשלוח תגובות תמציתיות על הנכתב בגליונות קודמים. יש להגיש בצורה מוסברת וערוכה להרב יעקב פרוסקין, הרב חיים לייב פרצוביץ, הרב שמעון בן יוסף, הרב שלמה אנגל, הרב ישי לסר, הרב נתנאל אסרף, הרב יעקב וסלי, הרב משה גפני. כמו"כ לתיבת דוא"ל weiss@okmail.co.il

ברכת מזל טוב לידידנו הנכבד

רבי שלמה מנחם בדלנדר שליט"א

לרגל הולדת בנו נ"י

יה"ר שיזכו ההורים לרוב נחת ממנו וכל יוצ"ח

נדון הג', דינו בר נ"ט כדין השו"ע וכדגים שנתבשלו בקדרה של בשר.

השאלה הד', יעוין בחכמ"א (מח ב') ומקורו ברמ"א דלכתחילה אסור לבשל פרוה בכלי אינו בן יומו לאכלו עם המין השני, כך שאסור לחמם מים לקפה בכלי בשרי אינו בן יומו, אך באין לו כלי אחר וא"א להשאיל, כתב שם דהוה כדעבד ושרי, וא"כ ה"ה בנדון דידן בערב שבת שאין שייך להגעילו ואין לו כלי אחר כדעבד שרי.

עוד בדין החכמ"א המצוי לשב"ק, מו"ר הגר"ח ש"צ זצ"ל היה מורה דבאופן שרוצים לאפות חלות בתא הבשרי אינו בן יומו נקי, ולאכול

בסעודה שלישית החלות עם גבינה וכו', דלכתחילה אסור כנ"ל, ואפשר לחמם קודם האפיה את התנור כעשרים דק' לחום יותר מהממוצע וחשיב כליבון לענין דין לכתחילה זה.

[כשאין נפק"מ בדיני בשר בחלב מומלץ תמיד לאפות חלות בתא החלבי, דבבשרי מצוי שנשאר בשרי בעין שמנונית וכו' הנכנס לחלות, והרגילות דהחלות נאכל עם הדגים, ודעת הט"ז יו"ד קט"ז ס"ק ב' (דלא כהש"ך והפוס') דחמירא סכנתא מאיסורא ובסכנה של בשר עם דגים אין ביטול בשישים].

היא שיחתי – בעיני מאכלות אסורות ותערובות

דקי"ב ע"ב אבל בתי' בתרא מבואר כהבנת הקו' דציר הוי כבשר ממש.

וכל זה נ"מ לדין ציר והיוצא שלא בדרך בישול וכבישה - בכל התורה אם הוי בכלל טעם כעיקר. ושו"ר לע' בנוב"י יו"ד סי' כ"ו באורך.

חוזר וניעור

הרב יוסף שבדרון

ברא"ש (חולין פ"ז סימן לז) הביא דאיסור שנתבטל ברוב ואח"כ נתוסף עליו איסור חוזר לאיסורו, וכן היתר שנתבטל ברוב איסור ואח"כ נתוסף עליו היתר חוזר להתירו.

ברמ"א (יו"ד צט ס"ו) הביא דברי הרא"ש, ובש"ך (ס"ק כא) כתב דבתערובת מין במינו ביבש לא אמרינן חוזר וניעור וכתב להקל בהפס"מ. וכן בחכמת אדם כלל נא סעיף כח.

ובפשוטו הביאור בדין חוזר וניעור הוא דהיתר של רוב חל כל רגע ורגע שיש ספק, ואם משתנה המצב ונעשה רוב הפוך הרי יש כאן רוב לצד האחר וחל כפי הדין של הרוב ההפוך.

[ודע דדוקא אם מתרבה איסור או מתרבה היתר אמרינן חוזר וניעור אבל אם נתמעט הרוב לא אמרינן חוזר וניעור, והביאור כיון שבבית הספק הוכרע שיש רוב חל הדין על כל החתיכות, אבל אם נוסף מבחוץ לתוך התערובת זה גורם לשנות את הספק במקומו ולבא לדון מחדש. (ועין שערי יושר ש"ג פ"י ס"ק ג.)]

אך בדקדוק לשון הרא"ש מבואר שהסיבה דאמרינן חוזר וניעור הוא משום דהוי כהוכר האיסור, וקשה הרי גם כעת לאחר שנעשה רוב לצד ההפוך לא מכירים היכן נמצא האיסור, רק יודעים שקיים כאן רוב, וא"כ הוי ליה להרא"ש לפרש דהוה משום שיש רוב הפוך, ולא הוי ליה למינקט משום 'הוכר האיסור' שזה סיבה שאין תערובת.

ואלו לשונות הרא"ש: והטעם הנכון שבו משום דאף כי נתבטל האיסור ברוב היתר והותר לאכילה אם אחר כך הוכר האיסור מתוך ההיתר פשיטא שאסור לאכלו, וכאשר נתערב בו שוב איסור הכיר מין את מינו וניעור מביטולו וניתוסף עליו, והוי כאילו הוכר האיסור.

וכן בסוף הסימן כתב וז"ל: אלא אחר שריבה עליו מינו ניעור והוה ליה כאילו הוכר ואין כאן עוד ביטול וחוזר להיות אסור מכאן ולהבא. ע"כ.

ולכאורה הכא קיים תערובת והוי ליה להרא"ש לכתוב משום שאין כאן רוב, ומה שייכות להוכר האיסור שאין כלל תערובת.

ונראה לבאר דהוכר האיסור אין צריך בעיני בשר להכיר את האיסור, אלא כל שיש ידיעה שיש כאן איסור שוב חסר בביטול ברוב, ואין כאן תערובת שמתירה את האיסור.

ומעתה בכל ביטול ברוב למרות שיודעים שקיים בתוך התערובת האיסור, מותר לאכול מהתערובת משום דהאיסור נהפך להיות

הערה בענין טעם כעיקר

הרב חיים לייב פרצוביץ

כתב רש"י בחולין דצ"ח ב' דטעמיה דמ"ד טעם כעיקר לאו דאורייתא הוא משום דבטל ברוב, וביאר החו"ד (צ"ח ג') דה"ט דודאי גם מ"ד דטעם כעיקר לאו דאורייתא מודה דהטעם בפ"ע אסור שהרי ילפינן חולין קי"ב דהטמאים לאסור צירן ורוטבן עכ"ד. וכ"כ עוד אחרונים.

והנה בדרך צ"ט ע"ב אמרינן דציר דגים אינו אסור תערובתו משום דזיעא בעלמא, וכ' התו' דאע"ג דבשרצים ילפינן מהטמאים לאסור צירן ורוטבן ע"כ בדגים מותר [וכ"ה בתו' ע"ז מ'], והק' בסו"ד דא"כ היכי מייתי רבא (דקי"ב) ראייה מהטמאים דשרצים לציר טריפה דאולי טריפה הוי כדגים, ובאמת הריב"א במרדכי סובר דציר טריפה נמי הוי דרבנן. אמנם הרמב"ן והריטב"א שם פי' הגמ' באו"א.

והנה לשיטת החו"ד נמצא דדעת התו' בדגים כל היוצא מהם מותר, ולפ"ד נמצא חידוש רב דהיוצא מאיסור דגים מותר. ובסי' פ"א א' עמד בזה ויישב בזה קו' התו' בבכורות. אמנם מקו' התו' מבו' דכלל דהיוצא מן הטמא טמא נאמר גם בדגים. וכ"ה להדיא ברמב"ם רפ"ג מאכ"א דהיוצא מדגים אסור.

והנראה דהנה בתו' קי"ב הק' מה אצטריך קרא דהטמאים לאסור צירן תיפול"ל דטעמ"ק, וכתבו דכי אצט' קרא לציר, ובא"נ כתבו דקרא דרוטב חידוש דהוי כממש וכו' ע"ש. ומבואר בהדיא בתי' קמא דשאני ציר משאר יוצא. וצ"ב. והנה החו"ד (ק"ה ב') ישב קו' התו' דבהטמאים למדנו לעיקר האיסור דטעם, וזה א"א ללמוד מטעמ"ק כלל. אמנם דבקו' התו' מבואר להדיא דטעם כעיקר מלמדנו גם לעיקר האיסור.

ונראה דהנה בראשונים בחולין שם מבו' שציר יוצא על ידי מליחה ואילו רוטב הוא היוצא בבישול, ולכאן היינו שהבישול עדיף שבוה יוצא עיקר הדבר משא"כ במליחה. ולפ"ז כונת התו' בדרך קי"ב בתי' קמא דיש לחלק בעיקר הדבר שהיוצא אסור הוא דוקא בטעם הדבר ולא בצירו, אמנם דבתי' בתרא סברי שצירו נמי הוי בכלל טעם כעיקר.

ולפ"ז י"ל שמה שהתירו התו' בדצ"ט ע"ב לציר דגים הוא דוקא בציר אבל ביוצא בבישול ודאי אסור, וכ"כ להדיא הש"ך בסי' ק"ז א' ע"ש שביאר הדברים. וכ"ז דלא כהחו"ד. וע' חת"ס יו"ד סי' פ"א וע"ש מש"כ ליישב התו' בפסחים דכ"ד ע"ב.

והנה בחו"ד סי' צ"א ט' הביא לקו' הפרישה דנאסור בישול ציר בחלב, וכתב דגם לאחר הקרא דהטמאים לא נאמר שציר הוי כבשר, אמנם ביד יהודה שם ס"ק כ"ב, השיגו שכ"ז נכון לתי' קמא דתו'

היתר וכמ"ש הרא"ש בתחילת הסימן, ונמצא דדין ביטול ברוב חל ע"י שידועים בידיעה שאין כאן איסור, כי האיסור נהפך להיות, ומעתה במקום שנתרבה עד שנעשה רוב לצד ההפוך א"כ שוב יודעים בידיעה שאין כאן תערובת שמתירה האיסור, והאיסור לא מתהפך להיות היתר, וכשיודעים שיש בתערובת איסור ולא חל עליה דין ביטול ברוב הוי הוכר האיסור בידיעה ובדעת, שיש כאן איסור. ונמצא דהרא"ש לטעמיה דהאיסור נהפך להיות שפיר מפרש דבנתרבה האיסור הוי כהוכר האיסור כיון שבידיעה יודעים שבטל האיסור מלהיות היתר.

בענין חתיכה שחוזרת להיתרה

הרב אליהו אשר

ידוע סתירת הש"ע בין סימן צ"ב סעיף ד' לסימן ק"ו סעיף א' בהא דחתיכה שבלעה איסור האם חוזרת להיתרה, שבסי' צ"ב כשנפלה לקדירה ויש ס' כנגדה חוזרת להיתרה, ובסי' ק"ו פסק כהרשב"א דנשאת באיסורה ודלא כהטור.

ויש להעיר דהטור אזיל בשיטת הרא"ש אביו בתשובה כלל כ' סי' ב' בהא דנפל כזית חלב לכ"ט זיתי היתר וכזית דם לל' זיתי היתר, שאחר שנאסרו נתערבו וחזרו להיתר, וכן פסק הש"ע (צ"ח, ט') ונמצא שסותר דבריו שוב.

והיה נראה ליישב ע"פ מש"כ הכרו"פ ביישוב סתירת הסעיפים הנ"ל, שבסימן צ"ב מיירי באיסור דרבנן היינו חלב ובשר שהוא מין במינו (דלא כהש"ך בריש ס' צ"ח) ולכן בכה"ג הקלו שחתיכה תחזור להיתרה, משא"כ בסי' ק"ו מיירי בחתיכה שבלעה איסור תורה דלא חוזרת להיתר, א"כ ה"ה שבסימן צ"ח מיירי בדם מבושל (ובב' בסימן ס"ח סע' י' מוכח שהוא איסור דרבנן) ולכן חוזרים זיתי ההיתר להיתרם.

הנה מלבד הדוחק בתירוץ זה, לא ברור כלל שאיסור ביטול דם מדרבנן (עיין בסי' פ"ז סע' ח'), תו חזינן בב"י בסימן צ"ב שהביא תשובת הרא"ש כראיה לרבנו אפרים דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורים, ואי מיירי באיסור דרבנן מה ראייה לדבריו, הלא בפשטות לרבנו אפרים לא אמרינן חנ"נ בשא"ס בין באיסור דא' בין באיסור דרבנן.

וראיתי ב"יד יהודה" סי' צ"ח (ס"ק מ"ו בפי' הקצור) שדין זה לא משכחת אלא בלח בלח, שאף שסובר הש"ע שלא אומרים חנ"נ בשא"ס מ"מ אפשר לסוחטו אסור עיי"ש, נמצא לפ"ז דלא קשה כלל שהרי לח בלח אין שאלה של חתיכה שחוזרת להיתרה. (ותמוה שאף אחד מהפ' לא העיר זאת ורק הש"ך אמר זאת בדעת הרמ"א ולא במחבר).

ואכתי יש לברר שאם הב"י הביא ראיה לרבנו אפרים מהרא"ש א"כ יש ראיה רק בלח בלח ולא בחתיכה שבלעה איסור וודאי לא מסתבר שהייתה כוונתו לזה. שיש ליישב ע"פ מה שהעתיק שם בב"י דברי האגור (ד"ה וכתב האגור), שהבין ברא"ש הנ"ל דאין לחלק בין לח המתערב לדבר הנבלע (דלא כמהר"ר איסרלאן, עיי"ש) וממשמע שהביא דברי האגור בסתימות פשוט לו שאין לחלק בין לח ליבש, א"כ ה"ה לרבנו אפרים בין לח בין יבש אין לחלק.

בירור המציאות בנידון זיעה בתנורים

הרב אוהד ישראל תורג'מן

בסי' קח דנו השו"ע, הרמ"א ושאר הגו"כ בדין ריחא בתנור. ולא הזכירו כלל שיאסר מדין זיעה. וכבר תמהו הפוסקים שבאו אחריהם שהרי דין זיעה נזכר מפורש בשו"ע (סי' צב, צג ועוד), וא"כ אמאי לא דנו שיאסר מצד הזיעה שבתנור.

ויש שתירצו דמיירי בדבר יבש שאין בו זיעה. אך תי' זה נסתר מסעיף ב' דמיירי בתבשיל, ובין לשו"ע ובין לרמ"א שם לא נאסר מדין זיעה.

ויש שרצו לומר שהזיעה "נשרפת" בתנור, והוכיחו כדבריהם מהא דבפתיחת התנור לא נראים אדים ע"ג הדפנות או המאכל. ועליהם הקשו שהרי בפתיחת דלת התנור חזינן שיוצאת זיעה מרובה, וא"כ הרי לא נשרפה, דאם נשרפה היאך היא יוצאת מן התנור.

והנראה בקוצר, דהנה בבירור המציאות העלה א' מבני החבורה ע"פ מה שביאר לו ד"ר לפיסיקה יר"ש, דאין מציאות שהזיעה "נשרפת", וודאי שלא בחום התנור, שכן במכונות ביטול הקיטור מגיעים לכשמונה מאות מעלות, ובכל זאת האדים לא נעלמים. אלא, שהסיבה שאין נראים אדים היא, שכדי שהמים שהפכו במאה מעלות (נקודת הרתיחה) למצב גז, יתעבו חזרה למצב נוזלי, נדרש שהטמפ' תרד מתחת למאה מעלות, ובביטול בסיר, אכן ע"ג המכסה הטמפ' נמוכה מכך ולכן מתעבים על גביו האדים, אך בתנור שהטמפ' גבוהה בהרבה אין לאדים אפשרות להתעבות חזרה, ולכן לא נראים אדים ע"ג הדפנות, אך בפתיחת הדלת כאשר האדים יוצאים לטמפ' החדר (כ-25 מעלות) הם מיד מתקררים ומתעבים, וניתן לראותם.

עפ"י נוכל לבאר שהמחלוקת לגבי זיעה בתנור היא, האם זיעה במצב של גז שאינה מתעבה ג"כ מעבירה טעם בין המאכלים, או שמא רק כאשר הזיעה מתעבה בכוחה להעביר טעם אל המאכל שעליו התעבתה.

ולפי"ז יצא חידוש לדינא, דאם הדליק את התנור רק לאחר שהניח בו את המאכל, או לאידך גיסא שהשאיר את המאכל בתנור לאחר כיבוי, באופן שהמאכל היה בתנור כשהטמפ' בו פחותה מנקודת הרתיחה, אז לכו"ע ישנה זיעה ומעבר טעם בין המאכלים, ובין התנור למאכל.

דברים שאינם בטלים מדרבנן מה דינם לקולא

הרב אליהו וינבר

מצינו הרבה דינים (בריה, דשיל"מ, חתיכה הראויה להתכבד, דבר שבמנין, פחות מס' במין במינו) שמדרבנן אינם בטלים ברוב. ובדרך כלל הוא לחומרא.

ויש לעיין מה הדין באופן שאדרבה ע"י שלא יתבטל, ויהיה נידון כאילו הוא בעין, דבר זה גורם קולא, האם נימא דכיון שסו"ס מדרבנן לא בטל היינו בין לחומרא ובין לקולא, או שכל גדר הדין היה רק לחומרא.

ונפק"מ בנידון זה לענין הביטול ברוב באתרוג שנתערב באתרוגים מורכבים, ונפק"מ בשאר הימים שחיובם רק מדרבנן, והנה אם נימא שבטל ברוב, נמצא שאם נטל כולם לא יצא ידי חובה. אך אם נימא דכיון שבריה או דבר שבמנין לא בטל מדרבנן, -אף שמדאורייתא בטל - ממילא נחשב כאילו האתרוג הוא בעין עכ"פ מדרבנן, וממילא אם יטול את כולם יצא ידי חובתו.

והנה מצינו כע"ז בספר 'חלת לחם' סי' ב' ס"ק יב' שנסתפק האם בתרומה שנתערבה ואין שם מאה כנגדה, דיניה הוא דאף דמדאורייתא בטלה ושריא לזרים, מ"מ מדרבנן אסורה לזרים, ומותרת לכהן. ונסתפק מה הדין הכהן האוכל את כולה, האם יהיה חייב לברך ברכת התרומה 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לאכול תרומה'. והנה שם הביא רא' ממה דאיתא בתוספתא דשרי לבשל ביחד ב' קרבנות שזמן אכילתן שווה. ונתקשה דמה יברך באכילה, דהרי יש דין ברכה פרטית על כל זבח וזבח. ובהכרח שמה שהתבטל ברוב אין דין ברכה באכילתו, ואע"פ שאין שישים כנגדו. (אמנם בסוף דחה דאולי נפטר מדין עיקר וטפל). עכ"פ מבואר

בדבריו דאף שלא בטל מדרבנן כיון שמדאורייתא בטל אין מברך על אכילתו ולא דיינינן במוחלט שמדברנן לא בטל לכל מילי.

עוד קצת ראייה יש להביא דהנה מצינו בדין 'דבר שיש לו מתירין' חידוש גדול בדברי הרע"א (הגה' שו"ע סי' או"ח ש"ח א') דתרומה הבטילה במאה, אע"פ שמוותרת באכילה לזרים, אכתי לכהן טמא אסורה לאכול בטומאה, משום דעל זה לא חייל ביטול דהא יש לו מתירין, דהרי יכול הכהן לטבול וליתער. ואח"כ הוסיף דכמו שאסור לכהן גם ביחס לישראל אסור לאכול את התרומה בטומאה, וצריך הישראל לטבול קודם שאוכל את התרומה.

וחזינן בדבריו שגם בדשיל"מ שאין בו ביטול צריך לדון על כל נידון בפנ"ע ולא אמרינן דדין ביטול מוחלט הוא או דבטל או שלא בטל כלל, וא"כ יתכן דה"ל לעניננו אפשר לחלק בין הנידונים שלחומרא לא בטל, ולקולא כן בטל ודו"ק.

ומה שהיה נראה מסברא בכל זה שיש ב' סוגי דינים:

דינים שיש להם סיבה של חשיבות כגון דין בריה, וחתיכה, ודבר שבמנין (וכן דשיל"מ לדעת הר"ן מטעמא דידיה) שבהם יתכן שרבנן ביטלו את הביטול גם לקולא בדרבנן.

דינים כמו שיעור שישים במין במינו, וכן שיעור ק"א בתרומה וכדו' שאין בהם גריעותא בעצם הביטול שלהם, שם כל גדר דינם הוא רק לחומרא.

מכונות קפה שיש לחוש בהן לחלב עכו"ם

או לבישול עכו"ם

הרב מרדכי הלוי פטרפווינד

יל"ע אם מותר לקנות קפה שחור במכונות לממכר משקאות כשיש אפשרות באותה מכונה לקנות קפה עם חלב שהוא חלב עכו"ם. והדבר מצינו בעיקר בחו"ל, ופעמים גם בא"י. [כשיש אפשרות לקנות במכונה משקאות שיש בהם חשש מאכ"א בודאי אין להקל, והנידון הוא במכונות שאפשר לקנות רק קפה]. ולכאורה יש להחמיר כיון שלא ימלט שהצינורות הן בני יומן מחלב, ופעמים שיש גם טיפות חלב בעין שנשארות בצינורות. ולפי מה שנתברר אזי ברוב המכונות יש את אותם הצינורות לקפה ולחלב.

ומיהו אולי אפשר לצדד להקל, עכ"פ בשעה"ד כגון במי שרוצה קפה כדי שלא להרדם בנסיעה, אם ננקוט כהשיטות שחלב עכו"ם בטל ברוב וא"צ שישים, וא"כ יש רוב בקפה כנגד החלב הבלוע בצינורות וכנגד הטיפות שנשארו. [דעת כמה ראשונים שאיסורים שאין להם עיקר מהתורה בטלים ברוב. אך הרמ"א (קט"ו, א') סתם שחלב עכו"ם הוא כשאר איסורים. וע"ש בש"ך סק"ז מה שהביא מהאו"ה. וע"ע בחכמ"א (ס"ז, ה') שהיקל במקום הפס"מ דחלב עכו"ם בטל ברוב].

ונראה דאין להחמיר משום אין מבטלים איסור לכתחילה, שהרי אין לו שום ענין בחלב הבלוע ובשאריות, ודמיא למש"כ הט"ז (צ"ט סק"ז) דאם כוונתו רק לדבר אחר אין זה ביטול איסור לכתחילה, והיינו כשא"א בענין אחר. וע"ע בשו"ע (פ"ד, י"ג) ובש"ך ובט"ז שם, וע"ע במג"א (של"ה סק"ד), וע"ע במשנ"ב (תנ"ב סק"ג). [ומיהו אכתי יל"ע בזה דמאיך גיסא החלב לא באמת מפריע לו, וא"כ יל"ע מאי שנא מהא דאסרו הראשונים בישול בכלי שאב"י משום ביטול איסור לכתחילה, וע"ע בערוה"ש ריש סי' קכ"ב, ואכמה"ל]. ויש להוסיף דכבר כתב הש"ך (ק"ד סקכ"א, צ"ב סק"ח, ועוד) שאם האיסור אינו ודאי מותר לבטלו לכתחילה, והשתא כיון שיש המקילים בחלב עכו"ם כשאין חשש של חלב טמא, ובפרט בנדו"ד שבד"כ משתמשים באבקת חלב, [ועי' בהר צבי יו"ד ק"ג וק"ד, אמנם ע"ע בחזו"א יו"ד מ"א סק"ד], א"כ שפיר יש לסמוך על דבריהם לענין שלא יהיה איסור לבטל לכתחילה. ועוד יש לדון לדעת הסוברים שהאיסור הוא רק לבטל בידים אך מותר לגרום

לביטול, ועי' דרכ"ת (צ"ט סקנ"ז), דאפשר דבנדו"ד מקרי שאינו מבטל בידים.

ומיהו לפי השיטות שחלב עכו"ם בטל רק בס', ובפשטות זו הכרעת הרמ"א (קט"ו, א') והש"ך שם, מסתבר שאין ס' כנגד כל הבלוע בצינורות, וא"כ אין להקל. [אמנם אפשר דסגי בס' כנגד אבקת החלב בלבד, ואפשר שעכ"פ בתחילת היום יש ס' בקפה כנגד זה, ואכתי יל"ע בדין חנ"ג, ואכמה"ל].

עוד יל"ע בשאלה המצויה גם בא"י, אם יש לחוש במכונות הללו מצד בישול עכו"ם, דהנה הסכמת האחרונים להקל בדין בישול עכו"ם בקפה ע"פ הפר"ח (ריש ק"ד), אמנם יעויין בשו"ת שבט הלוי (ח"ב מ"ד) שהביא מהחת"ס דטעם הקולא בקפה הוא משום שגרעיני הקפה אינם נימוחים במים והוי קליטת טעם בעלמא, ולפי"ז ר"ל שבקפה נמס אין את הקולא, וסיים השב"ח"ל שכל בע"נ יחמיר לעצמו. [וע"ע בדבריו בח"ה צ"ג]. והשתא יל"ע במי שרוצה להחמיר כדבריו האם מותר לו לקנות קפה במכונות הנמצאות במקומות שמצויים בהם גויים, [או מומרים, לשיטת המחמירים בזה בבישול עכו"ם], דלכאורה הצינורות נאסרים, שהרי לחיצת הכפתור נחשבת כמעשה בידים של בישול הקפה. [ואכתי יל"ע דפעמים הצינורות הם בגדר עירוי, ועוד יל"ע אם אפשר להחשיב זאת ככח שני]. ואף לדעה השנייה שהובאה בשו"ע (ק"ג, ט"ז) שיש להקל בבליעות של בישולי עכו"ם, אכתי יל"ע באופן שלפניו השתמש גוי או מומר, דאולי יש לחוש לטיפות שנשארו בצינור.

ומיהו גם בבישול עכו"ם יש צד להקל לפי השיטות שזה בטל ברוב וא"כ יש רוב כנגד הבליעות והטיפות, ואין כאן משום אין מבטלים איסור לכתחילה וכמש"נ, ואכתי צ"ע.

ויל"ע אם יש ענין לקנות תחילה כוס קפה אותה הוא לא ישתה, וכוס זו תשמש כהגעלה לצינורות, ואח"כ ישתה את הכוס הבאה.

יישוב קושית המנ"ח בענין כזית בכדי אכילת פרס

הרב משה מאיר ליבנה

במנ"ח מצוה קס"א הקשה דבזבחים ע' א' איתא דאיצטרך קרא בנבלת עוף טהור דלא נימא הואיל וחידוש הוא מצטרף כזית אפילו ביותר מכדי אכילת פרס, אלמא ההלכה דכדי אכילת פרס נצרכה לחדש דלא מצטרף ביותר מכא"פ, ואילו בחולין ק"ג ב' איתא דלא מיחייב באבמה"ח אא"כ אכל כזית בב"א ופרש"י כיון דחידוש הוא דהא גידין ועצמות בעלמא לא מיחייב עלייהו והכא מיחייב אין לך בו אלא חידושו וסתם אכילה בבת אחת משמע אבל לחצאין לא, אלמא ההלכה דכא"פ נצרכה לחדש שא"צ לאכול כזית בב"א והוא היפך המבואר בזבחים.

ונראה דלא הרי החידוש בנבלת עו"ט כהרי החידוש באבמה"ח, דבנבלת עוף טהור החידוש הוא בדין טומאתה דמטמאה בבית הבליעה ע"י אכילה אבל בגוף אכילתה אין שום חידוש דאוכל בשר כדרך אכילתו (עי' ביצה ד' א' ומנחות ע' א'), משא"כ באבמה"ח החידוש הוא בגוף האכילה דיש שם אכילה אף על אכילת גידין ועצמות.

ומעתה הנה הא דבלא ההלכה הו"א מסברא דמצטרף כזית אפי' ביותר מכא"פ כמבואר בזבחים היינו משום דכזית אינו שיעור בשם אכילה דהא כל משהו שאוכל שם אכילה עלה אלא שצריך לאכול שיעור חשוב כדי להתחייב או כדי לקיים מצוה וכענין שיעור ביצה לענין טומאת אוכלין ושיעור גרוגרת לענין בישול בשבת וכיו"ב טובא, ולכן מסברא אפילו ביותר מכדי אכילת פרס מצטרפין אכילותיו לאכילת כזית כמו דהמבשל ב' חצאי גרוגרות מצטרפין לבישול גרוגרת אפי' לזמן מרובה.

ולכן בנבלת עו"ט דחידוש הוא ולא נאמרה בה ההלכה דכא"פ הו"א דאפי' ביותר מכא"פ נמי מצטרף לכזית.

אבל באבמה"ח דאכילתו [בהגידין ועצמות] בעלמא לאו שמה אכילה והא גופא נתחדש דלענין איסור אבמה"ח חשיבא אכילה, כיון דסתם אכילה משמע בב"א (אלא שבעלמא הסברא נותנת דלאו דוקא הוא) א"כ לא שמענו דשמי' אכילה אלא בכה"ג שאוכל שיעור שלם של איסור דבהכי אחשבי' רחמנא אכילה לעבור באיסור אבמה"ח אבל באוכל פחות מכזית לא שמענו דחשיב אכילה דאין לך בו אלא חידושו וממילא הוי כאכילת גידין ועצמות דעלמא דלאו אכילה היא ולא שייך לצרף אכילותיו לכזית אפילו בתוך כדי אכילת פרס דאין כאן אכילה כלל לצרף, ולהכי לא מיחייב אא"כ אכל כזית בב"א.

בענין לא יינק מן הנכרית

הרב דוד מרדכי זילבר

כתב הרמ"א (יו"ד ס"ס פ"א) לא יניקו תינוק מן הנכרית וכו', דמטמאם הלב ומוליד לו טבע רע וכו'. והקשה שם בכנסת הגדולה מהמדרש עה"פ וקראתי לך אשה מינקת מהעבריות, וכי אסור לינוק מהמצריות וכו' [אלא שפסל דדיהן משום וכי פה שעתיד לדבר עם השכינה ינק דבר טמא], וקשה נימא שרצתה לקיים דינא דהרמ"א.

וי"ל כמהר"ן חיות (סוטה י"ב) דהא דבעי לטענת פה שעתיד לדבר עם השכינה, משום שהיה קודם מתן תורה. נראה כוונתו דאין המאכל מטמא, אלא העבירה וכלשון הברייתא (יומא ל"ח), ועל כן אינו שייך קודם מ"ת.

אף דא"צ עבירה בפועל, אלא גם בפיק"נ איכא טמא, עי' נצי"ב (דברים ו' י"ב) דדייק כן מהקרא, וא"כ הוא אף לשיטת דהותרה (ואין בה דין הקל הקל כמ"ש האמרי בינה שבת ס' כ"ח), דמ"מ חפצא דאיסורא איכא, ומשא"כ קודם מתן תורה לא היה כלל חפצא דאיסורא כמ"ש בעונג יו"ט (הקדמה אות ט"ז) דהא דאבות קיימו התורה, הוא רק בחינת ריחא בעלמא עיי"ש, ורק דלענין פה שעתיד לדבר עם השכינה קפדינן גם אריחא.

ועיי"ש בש"ך דהוא אף באיסור דרבנן. ולנתבאר דבעי חפצא דאיסורא, משמע כג"ח (קונטרס דברי סופרים ס' א' אות ל"ב) דמקבל שם איסור מאכלות אסורים עיי"ש.

אמנם מקור הרמ"א הוא מהרשב"א (יבמות קי"ד) שלמד כן ממדרש זה, ולא פירש כרש"י (סוטה שם) משום מאכלה הטמא, [אלא אף דתאכל טהור], ומשום דישאל רחמנים ובישנים בטבע אף חלבן מגדל כיו"ב עיי"ש, [ועיי"ש בגר"א שמביא המדרש שהחלב מטמא וכו'. ושם בהמשך איתא, וחלב מטהר בישראלית המינקת גוי, ומשמע כרשב"א דלא רק שלילת הרע, אלא מגדלת טבעה], וזה הא היה גם קודם מ"ת. וי"ל לתלמיד הרא"ש (אבות ספ"ה) דפסקה זוהמתם הוא המידות רעות, ולשיטות (שבת קנ"ז) דלא פסקה מאבותינו אלא בסיני, א"כ עדיין ל"ש ענין הנ"ל.

ולרשב"א יש לימנע גם מלינוק מגירות כמ"ש בביצה (ל"ב ב') דאינם רחמנים, (ועי' אוה"ח דברים ל"ג ג'). והא דמטעם זה גזרו חיתון רק עם עמונים, צ"ל דלהם ג' מידות רעות, עי' ב"ש (אבה"ע ס' ב' סק"ה).

בביאור השיטה דבענין הגעלה לפני טבילה

הרב מרדכי שלום גליק

בכלי שצריך גם הגעלה (או ליבון) וגם טבילה, [כלומר גם בלוע באיסור וגם נקנה מגוי], נחלקו הראשונים, דלרשב"ם (סמ"ג לאוין קמח בשם רשב"ם. רא"ש ע"ז, פ"ה, ריש ס' לו, בשם רשב"ם) ורשב"א (תוה"ק ב"ד ש"ד לג. ארוך לב ע"ג) מגעילן או מלבנן תחילה ואח"כ מטבילן, אבל הטביל תחלה הוי כטובל ושרץ בידו. ולתוס' (ע"ז עה: ד"ה מגעילן ומטבילן והן טהורין. סמ"ג שם בשם ר"י) ורא"ש (שם) לאו דוקא מגעיל ואח"כ יטביל אלא אפי' מטביל

ברישא. [ועיין שיטה ג' בר"ן בע"ז שם בשם הראב"ד שלכתחילה יגעיל קודם, אבל בדיעבד אי הפך הסדר לית לן בה].

ובדעת רשב"ם ורשב"א איכא למימר שני הסברים מה הבעיה, ומדוע הוי כטובל ושרץ בידו. צד א) מצד הכלי - עצם המציאות שיש בכלי בליעת איסור. צד ב) מצד הגברא - שהאדם צריך להגעיל הכלי ועדיין לא הגעילו. [ובצד זה עצמו אפשר לומר בכמה אופנים, האם רק מצד שמוטל על הגברא להגעיל, או מצד שהגברא קובע את יעוד הכלי, ואכמ"ל].

נפק"מ באופן שהגברא לא צריך להגעיל הכלי, כגון שבכוונתו להשתמש בכלי רק בצונן, לצד א, גם בכה"ג לא יועיל הטבילה, דהרי בכלי בלוע איסור, לצד ב, יועיל הטבילה, דהגברא לא צריך לטבול את הכלי. ויותר מזה, דאפי' ימלך בדעתו לאחר מכן וירצה להשתמש בכלי גם לחם, יוכל רק להגעיל, ללא להטבילו שנית, דהטבילה שהטביל בתחילה מועילה לו, כיון דאז לא היה חסרון של טובל ושרץ בידו, דאז לא היה מוטל עליו להגעיל.

ובאמת נחלקו האחרונים (ביו"ד קכא, ב) באופן זה, [אליבא דרשב"ם ורשב"א], דהלבוש (בעטרת זהב שם) כתב וז"ל: ואם לא ירצה להשתמש בו אלא צונן יכול להטביל ולהשתמש בו צונן, וכשירצה אח"כ להשתמש בו חמין יגעילנו, ויספיק לו טבילה שהטבילו כבר ... כיון שבהיתר טבול. עכ"ל. וכן הש"ך שם (ס"ק ד) מביא הלבוש.

אבל בתפארת למשה שם (ס"ק ד) פליג על הלבוש והש"ך וז"ל: אף אם רוצה להשתמש צונן לא מהני טבילה ... אם לא הגעילו תחילה דכ"ז שהאיסור בתוכו אינו יוצא מוטמא לטהרה. עכ"ל. וכן הפתחי תשובה (ס"ק ד) מביא את התפל"מ.

היינו, דללבוש והש"ך הבעיה מצד הגברא, [וכלשון הלבוש: 'כיון שבהיתר טבול'], ולתפל"מ והפ"ת החסרון מצד עצם נוכחות הבליעות בכלי, [וכלשון התל"מ: 'כ"ז שהאיסור בתוכו אינו יוצא מוטמא לטהרה'].

בענין כשרות הדגים

הרב חנוך הענין מנדלסון

שיטת הרמב"ם בפ"ג ממאכ"א הכ"ג בסוגיא דראש ושדרה בע"ז לט: כשיטת הרא"ה בבד"ה שהכונה שגם אם הדג מרוצץ, כל זמן שיש לו ראש ושדרה עדיין אפשר להכירו בטביעות עין שהוא טהור, כך למדו הב"י והש"ך בס' פ"ג והאחרונים בשיטתו וכנראה מדבריו בפיה"מ, ומזה למד בספר חוט שני חידוש שא"א להתיר דג עפ"י הכרה בטביעות עין אם הדג כבר לא שלם, ואף שרש"י ורוב הראשונים נחלקו על הראשונים הנ"ל וביארו שראש ושדרה הם סימני טהרה וכדבריהם פסק הרמ"א שם, מ"מ לא מצינו שחלקו על עיקר הדבר שאין טביעות עין בדגים שאינם שלמים.

ואף שהדבר נשמע מחודש לומר שאם רואה ומכיר בטביעות עין אסור לאכלו, הרי מצינו כע"ז בעדות אשה שאין מעידין אלא על פרצוף הפנים עם החוטם, ובפחות מזה אף אם נראה לעד שמכירו לא מהני, וכמובן הדוגמה מעדות אשה רחוקה מאוד שהרי שם באים להעיד שזה פלוני, ולא רק להעיד שזה אדם.

והנה יש לטעון דאם היה דין כזה שלמרות שבכל איסורים סומכים על טביעות עין, בדגים לא, היה צריך להיות מוזכר בשו"ע מפורש, והרי אפילו השו"ע שלא הביא את שיטת רש"י להתיר ע"י סימן ראש ושדרה, מ"מ גם לא הביא את דין הרמב"ם שצריך ראש ושדרה לטביעות עין (והוזכר בב"י והש"ך רק לבאר למה הרמב"ם והשו"ע לא הביאו את התר רש"י), ונראה שאכן לא פסק כוותיה בזה, ומה שלא התיר כרש"י בסימן ראש ושדרה הוא משום דברי הרמב"ן והרשב"א שחששו לסמוך על סימן זה אע"פ שאין להם ביאור אחר בגמ', ועיי"ש ברשב"א שהביא גם שיטה נוספת מהראב"ד דלא כרש"י, ולשיטתו אין שום חידוש בדין ראש ושדרה והכוונה לסנפיר

וקשקשת, ועכ"פ ברור שלדינא לא פסקו השו"ע וכל הפוסקים כחידוש זה.

ומש"כ דמנלן שהראשונים חלקו על חידוש זה לדינא, ואולי רק חידשו פירוש אחר בגמ', הנה רוב הראשונים לא הביאו שיטה זו, אבל אלו שהביאו נראה שחלקו על זה לגמרי, עי' במשמרת הבית ובריטב"א שם, וכבר כתבו הרמב"ן והר"ן שפשוט שכל הסימנים נאמרו רק למי שלא מכיר את המינים.

וראיה מפורשת שיש טביעות עין בחתיכות דגים, מהמבואר בהמשך הסוגיא ובתוס' בחבית מלאה חתיכות דגים שאם נמצאו קשקשים על חתיכה אחת כל החתיכות שבחבית מותרות אם רואים שהם מאותו מין, והובא פי' זה ברמב"ן והר"ן [ועי' בב"י], וכן פסק בחכמ"א כלל ל"ו, הרי מפורש שאפשר להכיר בטביעות עין על חתיכות שאין בהם קשקשים שהם כולם מאותו מין.

ובחוט שני כתב שכונת החכמת אדם בכה"ג ששייך טביעות עין דהיינו כשראש ושדרה קימים, וכמובן שדבר זה תמוה שהחכמת אדם שהוא ספר הלכות למעשה יסתום בדבר כזה ויסמוך על המעין

שידע מפלפולו חידוש זה שטביעות עין הוא רק בראש בשדרה, בשעה שמושג זה של ראש ושדרה לא הוזכר בשום מקום בספר חכמ"א.

אבל באמת כבר הוכיח בחלקת יעקב יו"ד ל"א שדבר זה אינו, שהרי התוס' עצמם לעיל פי' כרש"י שכשיש ראש ושדרה א"צ לקשקשים כלל, וע"כ כל הסוגיא כאן היא בחתיכות שאין בהם ראש ושדרה ובהם התירו ע"י הקשקשים שבאחד אם ניכר שכל החתיכות מאותו המין [וכן הרמב"ן והר"ן לעיל הביאו פרש"י ולא הכריעו בזה לדינא, וכאן הביאו פירוש זה], ונמצא מפורש ששייך טביעות עין לזהות חתיכות אף שאין בהם ראש ושדרה.

ויותר נראה שגם הרמב"ם שכתב כן היינו רק בדג מרוצץ שבזה מיירי הרמב"ם שם ובפיהמ"ש, ובזה אמרו שעדיין כל זמן שיש לו ראש ושדרה אפשר להכירו, אבל אין כאן שום כלל בכל הדגים, ובודאי כל זמן שהחתיכה ניכרת היטב מותרת אף לדעת הרמב"ם. וכן הוכיח בחלק"י עי"ש. [עוד יש דיון בענין זה כלפי מצות בדיקת סימנים, ואכה"מ].

רחבה מצותך – ענינים כלליים

אחר התפילה, אינו ענין לדברינו, דהתם איירי בסתמא דממילא שייך לומר ד"נתעורר אצלו הספק", ומשא"כ בנידו"ד כיון דיודע בעצמו שאינו טועה אין לגביו כלל את המצב של "נתעורר אצלו הספק".

מאכל שלם ומשקה חביב שברכתם שווה, על מה יברך

הרב אפרים קרלינסקי

כ' הפמ"ג (רי"א ו' במשב"ז) - אכילה לשתיה אין בו קדימה אם ברכותיהן שוות. אמנם הערוך השולחן (ס"ס ר"א) כ' דנ"ל שמאכל קודם למשקה, אך כמדומה שהעולם לא נוהג קדימה בזה.

והנה, התהלה לדוד פסק שאין דין קדימה לכוס גדולה של יין על פני כוס קטנה של יין, והוא משום שנוזלים לא מוגדרים כ"גדול" אלא כ"יותר" באשר אין חיבור בין טיפה לטיפה, והדבר דומה לקערה גדולה של אורז וקערה קטנה של אורז, שפשיטא שאין דין להקדים את ברכת הקערה הגדולה מדין גדול, והיא סברה נפלאה.

ויש שהקשו, שלפי סברה זו היה ראוי להקדים מאכל למשקה, משום שהאוכל נחשב לגדול [אפילו במאכל קטן יותר מכוס המשקה], דהמשקה לא נחשב ליחידה אחת, וכל טיפה יותר קטנה מהמאכל, והיא קושיה נפלאה.

ונראה לומר, שלפי סברת התהל"ד, אין הפשט שמשקה הוא "קטן", באשר הוא דבר שלא שייך בו גדול וקטן כלל, משום שבמצב של נוזל אין אפשרות להיות גדול, וכלפי אוכל אין כאן כלל השוואה של דבר קטן מול גדול, אלא הם דברים שונים במהות, ובזה לא שייך מעלת גדול.

ויל"ע אם נאמר סברה דומה בדין שלם, דהיינו, שכלפי משקין אין חסרון במה שהם לא "שלם", משום שלא שייך בהם כלל שלימות וחצאין, וגם האוכל מאכל שלם אין דין להקדימו לשתיה.

ונפק"מ, לאדם שרוצה לאכול ביצה שלימה ולשתות משקה חביב יותר מהביצה, על מה יברך, דבדיני קדימה שלם קודם לחביב [ודין זה רבים אינם יודעים, שיש להקדים שקד שלם לקשיו החביב כשאין שלם], אולם כאן אם נאמר כהסברה דלעיל, שהמשקה אין בו כלל ענין של שלם, אזי כמו שבדין גדול אין קדימה לאוכל הגדול

בענין 'נראה כמשתחוה לו'

הרב יחזקאל מלכא

בסימן קב, א מביא השו"ע דיש מי שאומר דאף בעוסק בתיקוני התפילה, אסור לישב כמלא עיניו של המתפלל, ומשום דנראה כמשתחוה לו.

ונראה, שהקפידא אינה רק למי שרוצה לשבת לפני אדם שמתפלל, אלא גם לאידך גיסא, דהיינו למי שרוצה להתפלל מאחורי אדם שיושב, דנראה שה'נראה כמשתחוה לו' הוא פגם אצל המשתחוה, ואף יותר מאשר אצל היושב, ולכן ראוי שיוזו הצידה. וקצ"ע למה לא כתבו כן הפוסקים.

עוד יל"ע דלכאורה גם בעלינו לשבח ובמודים דרבנן וכיו"ב שאדם משתחוה, צריכה להיות בעיה כשמישהו יושב מקדימה.

בגדר 'נסתפק אם אמר מוריד הגשם'

הרב יצחק לנדא

או"ח קיב - "אם נסתפק אם הזכיר מוריד הגשם או לא, עד ל' יום בחזקת שהזכיר הגשם וצריך לחזור".

נראה פשוט דמי שמרגיש בעצמו שזוכר לומר מוריד הטל כבר בימים הראשונים יכול לסמוך על זה, אף שאינו זוכר אח"כ בפירוש אם אמר כדן או לא.

ורק כאשר יודע שהיה לגמרי לא מרוכז ורק שפתיו היו נעות באותו זמן יחול עליו הדין שצריך לחזור כל ל' יום (ודבר זה מצוי בעיקר בברך עלינו, דבאתה גבור לא מצוי שאדם יהיה במצב של העדר מוחלט של רכוז כיון דרק עתה נסתיימה ברכת אבות שכוונת המילות בה היא לעיכובא).

ומה שאינו זוכר אח"כ אם אמר כדן, אינו רעוּתא, דכך הוא טבע הדברים כאשר מתפללים רק בכוונה חלקית, אבל עדיין אין זה מעיד על העדר ריכוז מוחלט, ובזה אמורים דברינו שאם יודע בעצמו שזכור הוא לומר כדן, גם כאשר כוונתו הינה חלקית שפיר יוכל לסמוך על זה ולא יצטרך לחזור.

ומה שהביא המשנ"ב (שם ס"ק לח) בשם כמה אחרונים לחלק בין אם נתעורר בלבו הספק לאחר זמן מופלג, לבין אם נתעורר מיד

על פני משקה, כך גם לא תהיה קדימה לביצה השלימה על פני המשקה, ויצטרך לברך על המשקה משום שהוא חביב.

אמנם אפשר שבוזה יש להקדים את השלם, משום שמעלת שלם היא מעלה עצמית, ולא רק ביחס לדבר שאינו שלם, וכדחזינו בהלכה שאם יש לו מאכל שלם, עדיף שיברך קודם ששובר אותו, אולם אפשר שגדול הוא מעלה רק כלפי דבר קטן ממנו, ואינה מעלה עצמית, ובוזה נאמר כדלעיל שאין למאכל קדימה משום שהמשקה אינו קטן יותר.

ויל"ע אם מעלת גדול היא מעלה עצמית [ולא רק ביחס לקטן], דאם כן תחזור הקושיה דלעיל, מדוע לא נקדים כל מאכל למשקה מדין גדול.

בגדר אכילה גסה

הרב ישי לסר

איתא בתוספת מעשה רב אות לט: "שפעם אחת (במוצ"ש) חלה והקיא וכשהבריא מעט ציוה להעומדים לפניו לראות אם עדיין לא האיר השחר (שילעסו) [שילעיסו] אותו כזית פת בעל כרחו כדי לקיים מצות מלוה מלכה".

ולכא' אם לא היה מעוניין כלל לאכול (והיו צריכים להלעיס אותו 'בעל כרחו'), למה לא חשיב כאכילה גסה (וכמ"ש התוס' פסחים קז, ב דכשנפשו קצה מלאכול, ל"ח אכילה).

ונראה דאכילה גסה היינו כאשר אינו מעוניין לאכול מחמת שביעתו, שאז אין כאן שם אכילה שהיא מילוי החסרון (וכמ"ש התוס' ברכות לז, א בביאור בורא נפשות רבות וחסרונן, דקאי על אכילה לקיום הגוף), אבל כשסיבת מאיסתו במאכל היא מחמת חולי, לא חשיב אכילה גסה.

ואפשר לבאר ביסוד הנ"ל מה דלא מצינו בשתייה את המושג "שתייה גסה" (ונפק"מ בשותה דם או שותה ביוה"כ לאחר ששתה הרבה מאד), ומשום דרק באכילה שיסודה הוא השלמת החסר והבאת מצב של שביעה, כאשר המעיים מלאים אין כאן שם

אכילה. אבל בשתייה תפיסת הפעולה היא שמרווה את הגרון (וזו גם ההנאה, אין הנאה בשביעת המים. ופעמים רבות אדם צמא הגם שגופו מלא מים, רק מחמת שאכל מאכלים מסויימים), והוא מזה שאמרו בסוכה מט, ב דמאן דשבע חמרא, מגרוניה שבע ע"ש, ואין השתייה אפוא ענין של מילוי הריקנות בגופו, על כן לא שייך כאן המושג אכילה גסה שכל ענינו הוא שאין בגוף ריקנות הזוקקת מילוי, וזה שייך רק באכילה וכמש"נ.

בגדר מתוך שלא לשמה בא לשמה

הרב אברהם מסינגר

כתב בבית הלוי פרשת יתרו: "והענין דמתוך שלא לשמה בא לשמה יובן ע"פ מש"כ הרמב"ם (גרושין ב, כ) על הא דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, משום דבפנימיות השכל והלב שבישראל רוצה הוא בקיום המצות, רק דכח התאווה מונע אותו ומכריחו לעבור על רצונו הפנימי מש"ה מהני בו הכפיה לסלק ממנו כח התאווה המעבירו מדעתו וממילא נשאר על רצונו הטוב. וכן הוא הענין בשלא לשמה דהרי מה שכופה בעצמו את יצרו בהתבוננו ביראתו מן העונש או גם בבזיון מן בני אדם ועבור זה מקיים המצוה, הרי לא גריעי מאילו ב"ד היו מכים אותו בשוטים לקיים דמהני, וכן שלא לשמה הרי ג"כ מועיל להכניע כח התאווה שלו."

ומבואר בדבריו להדיא דרק בישראל שייך כללא דמתוך שלא לשמה בא לשמה.

ותמוה מאד דבכמה מקומות בש"ס למדו את עיקר יסוד זה מגוי, ראה סוטה מז. סנהדרין קה: ועוד - "אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושתים קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות". הרי להדיא דגם באוה"ע ואפי' אצל רשע כבלק שייך הך כללא.

וצריך לומר, דעד כמה שיצאה ממנו רות גרת-הצדק הרי זה מכח נקודה של ישראליות שהיתה בו [שהיא היא נקודת הלשמה]. ועיין.

פלאות עדותיך - מדור קושיות

הרב אהרן לוסטיג

א.

בסימן ש"ו סעיף ה מובאת מחלוקת אם מותר ליטול שכר שבת לצורך מצוה. והביא המ"ב דלכו"ע אינו רואה סימן ברכה (והמקור מפסחים דף נ, ב). והנה הא דאינו רואה סימן ברכה פירושו "שאף שירויח במקום זה יפסיד במקום אחר" (משנ"ב רנא, ב לענין עושה מלאכה בער"ש), ואם כן תמוה מה שכתבו הב"ח והמשנ"ב בס' ש"ו שנהגו העולם להקל וליטול שכר שבת, וכי מחוסרי אמנה הם לדברי חז"ל שאינו רואה סימן ברכה, ומה יועילו לעצמם במה שנוטלים.

ב.

בסימן ש"ו סעיף ו איתא דמותר לדבר בחפצי שמים כגון לפקח על עסקי רבים. וביאר המשנ"ב: "דצרכי רבים הוי כצורך מצוה". וצ"ב מאי שנא רבים מיחיד. ואם צרכי יחיד אינם מצוה (הגם שבמה שדואג לחבירו מקיים מצות חסד ומצות ואהבת לרעך כמוך, אין די בכך בכדי להגדיר את הדיבור כצורך מצוה), מפני מה צרכי רבים הוו מצוה. לכא' אינו אלא חסד ליותר בני אדם, ומה לי בכך.

הרב אריה סבג

בסוטה דף ב. אמרינן הרואה סוטה בקלקולה (פי' בניוולה) יזיר עצמו מן היין. וידוע לפרש שהרואה את החוטא, אפילו שרואה אותו בניוולו ועונשו, יש עליו השפעה שלילית והוא עלול לחטוא מכח ראייה זו. והובא במכתב מאלהיו ח"ג עמ' 128 ח"ד עמ' 11 בשם פרי הארץ.

ויש להעיר על זה הערה עצומה, דלקמן שם בדף ח: איתא דכל הנשים חייבות לבא ולראות את הסוטה, שנא' וכל הנשים תוסרנה ולא תעשנה כזמתכנה. הרי מפורש להיפך, שראיית החוטאת בעונשה מרחיקה את הרואים מן החטא.

הרב יוחנן לוי

יש לעיין במנהג העולם שאת כתר התורה אין מניחין על ספר התורה אלא בשבת, ואינו מובן במה כבוד התורה מתלא תלי בשבת, ולמה ייגרע כבודה בחול (ואדרבה, להניח בשבת כתר עם פעמונים פקפקו חלק מהפוסקים).

הרב מאיר גויטיין

במש"כ הרה"ג ר' מרדכי שלום גליק בגליון 9 לתמוה על מנהג בתי הכנסת לפרוס מפה מיוחדת נוספת על הבימה קודם קריאת התורה, דלא הועילו בתקנתן שהרי פסק במשנ"ב ובשעה"צ שיש לבימה קדושת ס"ת אע"פ שמכוסה במפה מאחר ופעמים נשמטת המפה והשולחן (=הבימה) משמש לס"ת. ולכא' יל"ע על פסק המ"ב ממש"כ בסי' קמא סק"ד שחולה או זקן מותר לסמוך על הבימה "אך לא ישען על המפה שעל השולחן שתשמיש קדושה הוא אלא על השולחן עצמו", ומשמע שאין השולחן תשמיש קדושה. ונראה שמש"כ בסי' קנד שיש לשולחן דין קדושה הוא רק בהסתמך על הגמ' (מגילה כו ב) שמאחר ופעמים נותנים את הס"ת על השולחן לכך יש בו קדושה, ומשמע שכיון שהשולחן לבדו משמש להס"ת לכך חשיב תשמיש קדושה. ומפורש כן ברש"י שם שהדגיש על הגמ' "כיון דחזינא דמותבי עלויה ספר תורה - בלא מפה - אמינא תשמיש קדושה הוא ואסור". לפי זה נראה שמש"כ בשעה"צ שבזמנינו מצוי שהמפה נשמטת קצת, לא בא להחשיבו לגמרי לתשמיש קדושה אלא בא להחמיר לנהוג בו כבוד, אבל מעיקר הדין אינו תשמיש קדושה. ולכן פסק בסי' קמא שבמקום הצורך יש להישען על השולחן שאינו תשמיש קדושה אלא תשמיש דתשמיש. נמצא לפי זה שיש תועלת בפריסת מפה מיוחדת לס"ת כדי שלא יכשלו רבים בהנחתם ע"ג המפה הקבועה שע"כ אינה תשמיש קדושה, אמנם יתכן שלכתחילה יש לזהר שלא להישען ולהשתמש במפה זו כפסק המ"ב בסי' קנד.

הרב אהרן דויטש

במש"כ הג"ר מרדכי פטרפרוינד שליט"א בגליון 8 להעיר במש"כ החי"א ומשנ"ב שלא ישתכר אם לא יתפלל מחמת זה מנחה וערבית. ולכא' ודאי איירי במשתכר קודם זמן התפילה דאל"ה קודם יתפלל. (ובערבית מוכרח בלא"ה). ואמאי כיון ששונה בהיתר שוב כשמגיע זמן תפילה הו"ל אנוס. אך הרי פשוט דזה אין שייך אלא אם בהגיע זמן התפילה הרי כבר שיכור כלוט. או שכבר לא יועיל לו שום דבר להפיג שכרותו בתוך זמן התפילה. אבל באופן הרגיל כשמגיע זמן התפילה, אפילו אם הוא שיכור הרבה ואינו יכול לעמוד בפני מלך, מ"מ אם לא ישתה עוד, יועיל לו שינה או דרך ה' שעות שנוותר עד סוף הזמן להפיג שכרותו. ואז הוא מחוייב מן הדין להפסיק לשנות ולילך לישן ויעמיד שומר שיעירנו קודם סוף הזמן, ואם לא מצא שומר מחויב לצאת לדרך ארוכה ד' שעות להפיג שכרותו. (כמבואר בעירובין סה. ואף אם שינה חוטפתו מחוייב בזה כיוון שאינו שיכור כלוט). ובזה הדבר מצוי מאוד שממשיך לשנות בשכרותו. או ששינה חוטפתו עד אחר זמן התפילה. ונמצא מבטל התפילה בלא שום אונס, ומזה הזהירו רבותינו ז"ל. (וצ"ע לענין השלמה).

הרב בנימין ריפס

בגליון 10 (פסח) העיר הרה"ג ר' יצחק לנדא שליט"א שא"צ להתאמץ לאכול כזית בשיעור הגדול תוך כדי אכילת פרס בשיעור הקטן שאם הזית הוא גדול הרי אפשר לאוכלו בזמן אכילה של 6 זיתים גדולים. ויש להעיר שבגמ' עירובין ד' וסוכה ו' איתא דהשיעור הוא "עד שישנה בכדי אכילת פרס פת חטיין ולא פת שיעורין מיסב ואוכל בליפתן". ופרש"י דפת חטיין שהייתה מועטת משל שיעורין ומיסב שע"ז אינו עסוק אלא באכילה ולא בדברים אחרים ואוכל בליפתן שנאכלת מהר.

ועל כן אף שהמצות שלנו נאכלות בסתמא באטיות משערים לפי אכילה מהירה של פרס. ואמנם שהרב הכותב הרגיש בדבר וכתב שאין אכילת מצה איטית פי ששה מאכילה נוחה, לענ"ד צ"ע בזה צא ובדוק שפיתה מטובלת ברוטב וכדו' אכילתה מהירה פי כמה ממצה והדבר צריך בירור.

ואם יש להקשות הא יש להקשות, דהנה ידועים ג' שיעורים בזמן דכדי אכילת פרס 2 דק' 4 דק' 9 דקות. ושיעור 2 ו9 דקות מקורם בחת"ס ואינם מיוסדים על מדידה אלא שהוכיח כן מד' הש"ס. אבל שיעור 4 דקות הוא ע"פ מדידה, והדבר פלא שנמצא כן בכף החיים אף שהוא הולך לפי השיעור הקטן וגם בשיעורים של תורה למרן הקה"י. וכנראה שנחלקו באופן המדידה, וא"כ נמצא שהבא לסמוך על אופן המדידה של הכה"ח ובא לאכול את הכזית הגדול א"צ להקפיד באכילה תוך 4 דקות ויש לו יותר מכך.

הערת הרב נחמיה שלומוביץ על דברי הרב בנימין ריפס

מה שאמרו בגמ' שמשערים בפת חטים וכו' היינו גבי הנכנס לבית המנוגע דבעינן שישנה כדי אכ"פ, דהתם דהוי שיעור אכילה בעלמא ודאי אין לשער באכילה קשה של שעורים. אבל בבא לאכול מצה של שעורים מסתברא שמשערים באכילת שעורים, וכן במנ"ח מצוה שי"ג נקט בפשיטות דאין זה נוגע כלל לשיעור אכילת כד"פ במצוות ואיסורים.

גם במשנה למלך פ"ג מהל' ברכות דן כע"ז גבי השותה שתיה חמה לגימות לגימות אם מצטרף ביותר מכדי שתית רבעית לענין ברכה אחרונה. וכידוע שהגרש"ז היה נמנע להכנס לספק זה.

הרב ישי לסר

בענין מה שכתבתי בגליון 9 להעיר שאין ראוי לכאורה לקרב הס"ת לאנשים, אלא יבואו אליה, העירני חכ"א ששמע מעד ראייה: הג"ר אברהם יעקב זלזניק זצ"ל בשנותיו האחרונות הובא לבהכנ"ס בכסא גלגלים. פעם אחת במנחה של שבת, בדרך לבימה החזן האריך דרכו קצת כדי לעבור לידו עם הס"ת, והוא צעק: 'לא מביאים ס"ת לאנשים, צריך להביא אנשים להס"ת'. [לאחר התפילה א' שאל אותו: ומה אם מדובר בת"ח? והוא ביטל השאלה מכל וכל - 'יש ת"ח בזה?'] וחזר על זה שמביאין אנשים להס"ת ולא להיפך].

ומאידך העירוני שאצל כמה מגדולי ישראל נהגו לקרב אליהם את הס"ת (עכ"פ בשנות זקנותם) כדי שינשקוה.

ונראה לבאר היטב ב' ההנהגות שהובאו כאן. דהנה במקור הדין שאין להביא ס"ת אל האדם, בסוסי' קלה, איתא ברמ"א: "ואם הוא אדם חשוב, בכל ענין שרי". וכ' המ"ב: "ר"ל גדול בתורה, דאדרבה התורה מתעלית ע"י אנשים גדולים ולא זלזול הוא אצלה".

מעתה, שפיר יובן: אותם גדולים שהניחו לקרב אליהם הס"ת ה"ז מפני שמדובר באדם חשוב, והכל לפי ערך הדור ואת זה ידעו בעצמם שמחשיבים אותם לת"ח וחשובים. ומי שהקפיד בכך סבר שהדבר תלוי בגדרי ת"ח וכיון דקיי"ל להיום אין ת"ח, הדר דינא שאין אדם חשוב.

הגהות סת"ם למהדרין

הגהות סת"ם, שיפוץ וחיידוש בתים למהדרין בפיקוח ובכשרות הגר"י גואלמן